

TID FOR TALENT

Talentutvikling i musikk

Norges musikkhøgskole, Barratt Due musikk institutt og
Norsk kulturskoleråd

5. september 2008

Forsidefoto: John Petter Reinertsen

INNHold

1. INNLEDNING	5
1.1 Utvalgets oppnevning og sammensetning	5
1.2 Mandat	6
1.3 Bakgrunn	6
1.4 Om innholdet i utredningen	7
2. HVA ER ET TALENT?	8
2.1 Drøfting og definisjon av et omdiskutert begrep.....	8
2.2 Talentutvikling innen idrett og musikk – en sammenlikning	9
3. OVERSIKT OVER MUSIKKOPPLÆRINGEN FOR ALDERSGRUPPEN 0-19 ÅR.....	12
3.1 Skapende læring – strategi for kunst og kultur i opplæringen 2007 – 2010 ...	12
3.2 Kunst og kultur i barnehagen	12
3.3 Musikk i grunnsopplæringen – Læreplanverket for Kunnskapsløftet	13
3.3.1 Lærerkompetanse i musikk i grunnskolen	14
3.3.2 Den kulturelle skolesekken	16
3.4 Musikkopplæring i videregående skole.....	16
3.5 Folkehøgskoler.....	17
3.6 Musikk og kulturskoler	17
3.6.1 Den norske kulturskolemodellen i forhold til de øvrige nordiske lands kulturskolemodeller	19
3.7 Fritidsmusikklivet	20
3.8 Det private musikkopplæringstilbudet	21
4. SPESIFIKKE TALENTUTVIKLINGSTILBUD	22
4.1 Tilbudet til musikk talentene i musikk- og kulturskolene	22
4.2 Barratt Due musikk institutt.....	23
4.3 Talentutvikling ved de statlige musikkutdanningsinstitusjonene	24
4.4 Kurs, festivaler, mesterklasser og konkurranser.....	26
5. HVA KJENNETEGNER ET VELLYKKET TALENTUTVIKLINGSARBEID?	27
6. VURDERING AV DAGENS TALENTUTVIKLINGSTILTAK	29
7. FORSLAG TIL NYE TALENTUTVIKLINGSTILTAK.....	33
7.1 Utvidelse av lørdagsskoleordningen i musikk- og kulturskolene	33
7.2 Utvidelse av talentutviklingsprogrammet <i>Unge musikere</i>	34
7.3 Utvidelse av tilbudet ved Barratt Dues musikk institutt	35
7.4 Musikk klasser i grunnskolen	35
7.5 Videregående skole	36
7.6 Ansvar for "truede" instrumenter.....	36
7.7 Ansvar for tilbud innen komposisjon og dirigering	37
7.8 Utvidelse av tilbudet til talenter under 13 år.....	37
7.9 Tilretteleggelse for deltakelse på kurs og mesterklasser	38
7.10 Lærerkompetanse	38
Vedlegg – oversikt over elevplasser i talentprogram i musikk - våren 2008	39

1. INNLEDNING

1.1 Utvalgets oppnevning og sammensetning

Norges musikkhøgskole inviterte i et brev av 20. april 2007, Norsk kulturskoleråd og Barratt Due musikkinstitut til å delta i et arbeid for å vurdere talentutvikling for unge musikere. Intensjonen var å etablere et utvalg som skulle vurdere dagens situasjon for talentutvikling i musikk og utrede og foreslå ordninger for fremtiden.

Norges musikkhøgskole foreslo følgende sammensetning av utvalget:

Norsk kulturskoleråd	2 representanter
Barratt Due musikkinstitut	2 representanter
Oslo musikk- og kulturskole	1 representant
Norges musikkhøgskole	2 representanter

Utvalget fikk følgende sammen setning:

Direktør Harry Rishaug, Norsk kulturskoleråd
Rektor Vidar Hjemås, Trondheim kommunale musikk- og kulturskole/Norsk kultur-
skoleråd
Rektor Olav Kjøk, Oslo musikk- og kulturskole/Norsk kulturskoleråd
Rektor Stephan Barratt-Due, Barratt Due musikkinstitut
Leder for Unge talenter, Alf Richard Kraggerud, Barratt Due musikkinstitut
Rektor Eirik Birkeland, Norges musikkhøgskole
Studiesjef Kjetil Solvik, Norges musikkhøgskole

Utvalget har også fått innspill fra:

Førstelektor i pedagogikk ved NMH Signe Kalsnes
Professor i pedagogikk ved NMH Harald Jørgensen
Avdelingsleder ved MDD, Stange vidergående skole, Espen Rui

Utvalgets sekretær har vært Mona D. Gjessing

1.2 Mandat

Norges musikkhøgskole foreslo følgende mandat, som utvalget har arbeidet etter:

Utvalget skal:

- *beskrive og vurdere dagens tilbud til unge musikk talenter (aldersgruppen under 19 år), både i regi av institusjonene som er representert i utvalget og i regi av andre aktører*
- *utrede og foreslå framtidige ordninger for talentutvikling, som kan sikre unge musikk talenter de best mulige utviklingsmuligheter, herunder vurdere rolle- og ansvarsfordeling mellom ulike aktører*

1.3 Bakgrunn

Gjennom de siste 35 år har det skjedd en omfattende offentlig satsing på musikkutdanning og musikkopplæring i Norge. Innen høgre utdanning ble Norges musikkhøgskole opprettet i 1973, og i den påfølgende 10-årsperioden overtok staten de private musikkonservatoriene i Tromsø, Trondheim, Bergen, Stavanger Kristiansand og Oslo og etablerte disse som høgre utdanningsinstitusjoner i det regionale høgskolesystemet. Parallelt er det fra begynnelsen av 1970-tallet bygget opp kommunale musikk- og kulturskoler, som etter lovfesting i opplæringsloven fra 1997 finnes i alle landets kommuner. På fylkeskommunalt nivå er det bygget opp omfattende musikklinjetilbud i videregående skoler over hele landet (nå i form av utdanningsprogram for musikk, dans og drama). Gjennom hele denne viktige vekstperioden for norsk musikkopplæring er det i all hovedsak bredden i musikkopplæringstilbudet som er blitt prioritert på nivåene under høgskolenivå, med målsetting om at opplæringstilbudet skal nå flest mulig. Selv om flere aktører også har drevet et mer spesifikt talentutviklingsarbeid, må omfanget av dette betegnes som svært beskjedent.

Formålet med talentutviklingsarbeid må dels være å gi spesielt talentfull ungdom best mulig utviklingsmuligheter i viktige utviklingsfaser før høgskolealder – uavhengig av framtidige yrkesplaner, og dels å sikre rekruttering av tilstrekkelig godt kvalifiserte søkere til høyere musikkutdanning. Arbeidsmarkedet for musikere er et internasjonalt arbeidsmarked, også i Norge, med svært høye krav til kvalifikasjoner. Det er derfor viktig å sikre at opptaksnivået til høyere musikkutdanning er tilstrekkelig høyt til at de som gjennomfører høyere musikkutdanning oppnår kvalifikasjoner som gjør dem i stand til å konkurrere på det internasjonale arbeidsmarkedet.

Regjeringen har i juni 2007 fastsatt en strategiplan for kunst og kultur i opplæringen, som nå skal følges opp med ulike tiltak. I den sammenheng er det naturlig også å se på talentutviklingstilbudet. Fra 2004 ble det satt i gang et nytt talent-

utviklingstiltak i regi av de statlige musikkutdanningsinstitusjonene, talentutviklingsprogrammet *Unge musikere*. Programmet ble iverksatt som en forsøksordning med særskilt bevilgning fra Kunnskapsdepartementet, og administreres fra Norges musikkhøgskole. Etter at dette programmet har vært i virksomhet i tre år, er det nå naturlig å se på hvordan det samlede talentutviklingsarbeidet fungerer. Barratt Due musikk institutt og Norsk kulturskoleråd er andre sentrale aktører i talentutvikling innenfor musikk, og det var naturlig for Norges musikkhøgskole å invitere disse til et samarbeid om denne utredningen.

Formålet for utredningen har vært, i tråd med mandatet som er gjengitt i foregående kapittel, å vurdere dagens situasjon når det gjelder opplæringstilbudet for unge musikk talenter, og – gjennom konkrete forslag - å gi et bidrag til videre utvikling av dette viktige området for utdanning og kultur i Norge.

1.4 Om innholdet i utredningen

I kapittel 1 redegjøres det for utvalgets sammensetning og mandat, samt bakgrunnen for at Norges musikkhøgskole tok initiativ til opprettelse av utvalget.

I kapittel 2 diskuteres talentbegrepet og talentutvikling innen musikk sammenlignes med talentutvikling innen idrett.

I kapittel 3 gis en oversikt over det generelle musikkopplæringstilbudet for aldersgruppen 0 – 19 år. Når det gjelder musikk skoler, gis også en sammenligning med situasjonen i våre naboland Finland, Sverige og Danmark.

I kapittel 4 gis en oversikt over spesifikke talentutviklingstilbud, herunder tilbudet i musikk- og kulturskoler, ved Barratt Due musikk institutt og de statlige, høyere musikkutdanningsinstitusjonene.

I kapittel 5 ligger en beskrivelse av kriterier for et vellykket talentutviklingsarbeid. Her går man blant annet inn på både ledelse, lærerkompetanse, læringsmiljø og forventninger til den enkelte elev og de foresatte.

I kapittel 6 gis en vurdering av dagens situasjon når det gjelder talentutvikling i musikk i Norge og deretter, i kapittel 7, presenteres konkrete forslag til tiltak. Dette dreier seg dels om tiltak som vil kreve øremerkede bevilgninger fra Stortinget for å få realisert, og dels tiltak som kan gjennomføres innenfor eksisterende økonomiske rammer. Tiltakene er rettet mot hovedaktørene innenfor spesialisert musikkopplæring, dvs musikk- og kulturskolene, videregående skoler og høyere musikkutdanning. Det generelle musikkopplæringstilbudet, i hovedsak innenfor grunnskolen og frivillig musikk liv, er ikke omfattet av tiltakene i denne utredningen.

2. Hva er et talent?

2.1 Drøfting og definisjon av et omdiskutert begrep

Begrepet *begavelse* og begrepet *talent* defineres i Riksmålsordboken (1991) som henholdsvis "medfødte anlegg i en eller annen retning" og som "medfødt begavelse". Begge definisjonene viser altså til noe "medfødt" som grunnlag for talent og begavelse. Med det menes sannsynligvis at det ligger arveanlegg bak talentet og begavelsen, selv om "medfødt" også omfatter den utviklingen og påvirkningen som skjer i fosterstadiet og under fødsel. Tilsvarende definisjoner finnes også i Bokmålsordboka (1994) og i Aschehoug og Gyldendals Store Norske ordbok (2005). Disse definisjonene har begge sin forankring i én av flere typer forklaringer som gjennom århundrer har konkurrert om oppmerksomheten når man har gitt seg i kast med å skulle forklare hvorfor enkelte personer kan prestere noe som ligger langt over det andre kan make. Det er en, historisk sett, svært gammel oppfatning at enkelte mennesker har fått noe som andre ikke har fått. I tidlig gresk kultur var det gudene som ga spesielle evner til menneskene, og i den kristne religionen har vi lignelsen om talentene som er gitt oss av Gud. (Harald Jørgensen i artikkelen "Hvem er de musikalske ekspertene? Ekspertiseteori og musikalsk utvikling" 2001). Dette synet har i flere århundrer vært utfordret av de som mener at menneskene kan utvikles til hva som helst, bare de ytre, miljømessige forutsetningene er til stede. (jfr. for eksempel den såkalte *ekspertiseteorien*).

Striden mellom arv og miljø lever i beste velgående den dag i dag. Åpenbart lever den gamle oppfatningen av hva det vil si å være et talent parallelt med nyere teorier, som går langt i å betone miljøets betydning fremfor arvens betydning. Frieda Painter, som i en årrekke har forsket på begavede barn, avgrenser i boken *Hvem er de begavede? Definisjoner, identifisering, og ivaretagelse* (1980) begrepet *talent* på følgende vis: "hvor en eksepsjonell evne demonstreres gjennom fremføringer innen en eller annen form for musikk, dans, etc." og at talenter, enten de viser seg innen musikk, drama, dans eller sport erfarer en indre trang til å uttrykke seg selv gjennom en streben mot fortrefelighet innenfor sitt spesielle felt.

Talentet skiller seg videre fra andre kompetente og oppvakte barn og unge ved sin evne til og motivasjon for å tilegne seg en høy grad av ferdighet – en ferdighet som i all hovedsak kommer som et resultat av et konstant arbeid med det valgte medium.

Allerede i 1988 ble det i Norge, etter et initiativ fra Norsk Musikkskoleråd, nedsatt et utvalg for å utrede tiltak for barn med spesielle forutsetninger for musikkutøvelse. Til grunn for dette utvalgets drøftinger lå det følgende forutsetninger, som fortsatt har gyldighet:

- Det finnes noen barn og unge som har bedre forutsetninger enn andre for musikkutøvelse.
- Disse elevene har særlige undervisningsbehov.
- Det er vesentlig å begynne tidlig med målrettet og systematisk arbeid, hvis man skal kunne utvikle seg som musikkutøver til høyt kunstnerisk nivå.
- Det å gi et spesielt tilrettelagt undervisningstilbud for musikk talenter må ikke sees som en erstatning for eller en motsetning til oppbygning av en musikkundervisning for alle.
- Det å gi musikk talenter et tilrettelagt undervisningstilbud må ikke føre til talentjakt og en tidlig og sterk spesialisering og styring i retning av musikkutøvelse.
- Det er et samfunnsansvar å ivareta de spesielle undervisningsbehov musikk talentene har.

I denne utredningen har vi valgt en definisjon av begrepet *talent* i musikk som åpner for både arvelige og miljømessige forutsetninger:

"Et talent er en elev
med spesielle forutsetninger og motivasjon
for å arbeide med musikk".

Selv om begrepet kan romme både arvelige og miljømessige forutsetninger, er det de miljømessige faktorene det er aktuelt å gjøre noe med.

2.2 Talentutvikling innen idrett og musikk – en sammenlikning

I dr. scient.-avhandlingen "Utviklingsprosessen fra talent til eliteutøver" (Eystein Enoksen, Norges idrettshøgskole, 2002) benytter Eystein Enoksen uttrykket "det utvidete talentbegrep". Enoksen referer til at det på 1980-1990-tallet skjedde et gradvis paradigmeskifte i synet på mennesket i sporten. Dette skiftet ga seg, i følge Enoksen, utslag i: "en dreining fra et ensidig mekanistisk syn på mennesket til en helhetlig forståelse som er fundert på erkjennelsen av en grunnleggende sammenheng og gjensidig avhengighet mellom fysiske, biologiske, psykologiske, sosial og kulturelle fenomener." For idrettens vedkommende har denne dreiningen hatt en direkte innvirkning på forståelsen av idrett som sådan: "Ved å rette et sterkere fokus mot å utvikle hele mennesket, det vil si å påvirke alle sentrale idrettslige egenskaper og personlige disposisjoner gjennom en interaktiv utviklingsprosess, har denne utvidete tenkemåten etter hvert preget arbeidet med å utvikle talenter som ønsker å perfektionere seg innen idrett." (Enoksen 2002, s.8) Enoksens hensikt

med den omtalte avhandlingen "Utviklingsprosessen fra talent til eliteutøver" var å få mer kunnskap om faktorer av betydning i utviklingsprosessen fra oppdaget talent til eliteutøver i friidrett. Enoksen konkluderer blant annet med at "mye trening gjennom flere år må til for å nå et elitenivå i friidrett. Karakteristisk for de som har lyktes å nå et høyt nasjonalt og internasjonalt nivå, var trening forankret i et bredt aktivitetsgrunnlag med en tiltakende spesialisering fra 14-16 års alder." (Enoksen, 2002, s. 316) Enoksen understreker (pr telefon 7. september, 2007) imidlertid også at foreldrenes rolle som støttespillere blir betraktet som enormt viktig for utviklingen av det enkelte barns talent. Enoksen poengterer også at involveringen i barnet må være støttende og rosende og ikke bære preg av forventningspress og krav.

Det utvidete talentperspektivet som Enoksen diskuterer har i mange år vært et ledende prinsipp i mye av musikalsk talentutvikling, også i Norge. Gjennomgående er det slik i de forskjellige musikkutdanningsinstitusjonene i Norge i dag, det være seg i musikk- og kulturskoler eller i høyere musikkutdanningsinstitusjoner, at målsetningen med talentutvikling har som ambisjon å dyrke frem både hele musikerpersonligheter og hele mennesker. Opparbeidelse av teknisk kyndighet er ett aspekt ved talentutvikling, vektlegging av det egne kunstneriske uttrykket et annet. I opplæringstilbudet til musikk talenter i dag vektlegges dessuten kommunikasjon via samspill i forskjellige former og at eleven gis en innføring i musikkteori. Ved enkelte musikk institusjoner tilbys talentene i tillegg forelesninger som setter musikkutøvelse og musikalsk uttrykk inn i en vid historisk og samfunnsmessig forståelsesramme. I Norge har det blitt lagt vekt på å ikke dyrke fram musikk talenter for ensidig, og det endelige yrkesvalget, overgangen til høyere utdanning, er normalt ikke før ved 19 års alder, som for resten av utdanningssystemet.

I den tidligere omtalte artikkelen: "Hvem er de musikalske ekspertene? Ekspertise-teori og musikalsk utvikling" refererer professor i pedagogikk, Harald Jørgensen ved Norges musikkhøgskole, til flere lignende karakteristika som de Enoksen skisserer for de han omtaler som "musikalske eksperter". Av en ekspert kreves "mastery of all the relevant knowledge and prerequisite skills"¹. For å bli en "musikalsk ekspert" formulerer Jørgensen fem "krav" til hva som skal til:

- å bli ekspert krever målrettet øving. Dette innbefatter optimale forhold for ressurser, motivasjon og innsats.

Jørgensen viser til at det er tre tidsdimensjoner som særlig ser ut til å påvirke utviklingen av prestasjoner: tiden som brukes til øving her og nå, hvor gammel man er når man starter aktiviteten (forskning viser at de som er blitt eksperter har

¹ K. A. Ericsson and N. Charness, "Expert Performance: Its Structure and Acquisition," *American Psychologist*, Vol. 49 (1994), 737

startet tidlig med å spille og få veiledning og undervisning) og at man samler seg mange øvetimer opp gjennom årene (en nokså entydig konklusjon gis: jo mer øvetid du akkumulerer, jo høyere er det sannsynlig at prestasjonsnivået ditt blir).

- Å bli ekspert krever vanligvis utvikling gjennom flere faser. I den grad barn og unge beveger seg gjennom slike faser, krever det omtanke fra foreldre og lærere i å hjelpe dem over i nye faser.
- Å bli ekspert krever undervisning og veiledning. Det viser seg gjennom undersøkelser at alle eksperter har hatt flere lærere, og disse lærerne har vist ulike kvaliteter, tilpasset elevens alder og utviklingstrinn.
- Å bli ekspert krever familieengasjement. Foreldrene til de flinkeste elevene engasjerer seg i forhold til undervisningen og til øvingen og kommer med innspill og kommentarer i forhold til barnas fremgang og spill.

3. OVERSIKT OVER MUSIKKOPPLÆRINGEN FOR ALDERSGRUPPEN 0-19 ÅR

3.1 Skapende læring – strategi for kunst og kultur i opplæringen 2007 – 2010

I juni 2007 la daværende kunnskapsminister Djupedal fram en strategisk plan for kunst og kultur i opplæringen – *Skapende læring*. Bakgrunnen strategiplanen er bl.a. stortingsmelding nr.39 (2002-2003) - *"Ei blot til lyst"* Om kunst og kultur i og i tilknytning til grunnskolen og regjeringens Soria Moria-erklæring (2005).

Strategiplanen gir på ulike vis støtte til en satsing på talentutvikling i musikk. I forordet til planen gir kunnskapsministeren uttrykk for at det er en viktig oppgave å legge til rette for at alle skal nå sine mål gjennom tilpasset opplæring, og at skolene har stor frihet både når det gjelder organisering av opplæringen, arbeidsmåter og metoder. Dette innebærer at det også skal satses særskilt på talentfulle barn og ungdommer gjennom tilrettelagte musikkopplæringstilbud.

Det er særlig utviklingen av kulturskolen som lokalt, pedagogisk ressurscenter som kan bidra til å styrke og videreutvikle talentutvikling i musikk. Her åpnes det for at kulturskolene utvikler flere typer tilbud til en bredere målgruppe enn tidligere, og det vil være grunn til å vente at kulturskolene også i større grad enn tidligere søker samarbeid med utdanningsinstitusjoner med musikktilbud for både å utvikle ny kunnskap om talentutvikling og å videreutvikle talentordningen.

3.2 Kunst og kultur i barnehagen

Kunnskapsdepartementet fastsatte ny rammeplan for barnehagen 1. mars 2006. I § 2 beskrives fagområdet *Kunst, kultur og kreativitet* der det tas det til orde for at barna skal gis mulighet til å oppleve kunst og kultur og til selv å uttrykke seg estetisk gjennom visuelt språk, musikk, dans og drama. Barnehagen skal bidra til at barna utvikler følsomhet for å lytte, iakttas og uttrykke seg, at de styrker sin kulturelle identitet og tar i bruk kreativ tenkning og skaperglede. Barnehagen skal formidle verdier og kultur, gi rom for barnas egen skaping og bidra til at alle barn får oppleve glede og mestring i et sosialt og kulturelt fellesskap.

I noen kommuner i landet er barnehagebarna inkludert i arbeidet med Den kulturelle skolesekken. Dette innebærer at barna får oppleve profesjonell skapende og utøvende kunst mens de er i barnehagen.

I den tidligere omtalte strategiplanen *Skapende læring – Strategi for kunst og kultur i opplæringen 2007-2009*, under tiltak 1, understrekes kulturskolens rolle som lokalt ressurscenter for barnehage, grunnskole og videregående opplæring.

Under tiltak 3 står det skrevet at *barnehagen og skolen skal utvikles som kulturarenaer og møteplasser for produksjon og formidling av lokale kunst- og kulturuttrykk og fritidsaktiviteter knyttet til slike uttrykk.*

3.3 Musikk i grunnopplæringen – Læreplanverket for Kunnskapsløftet

Musikk er et obligatorisk fag i grunnskolen

I læreplanen (Læreplan for Kunnskapsløftet, Kunnskapsdepartementet 2006) sin generelle del, som gjelder for hele den trettenårige grunnopplæringen, vektlegges kreativitet og skapende evner både i innledningen og i avsnittet om Det skapende menneske.

Opplæringen må gi rom for elevenes skapende trang og vekke deres glede ved andres ytelser. Gjennom bilde og form, tone og ord, må de stimuleres til å utfolde fantasi og oppleve kunst (s.3) [...] Eleven må utvikle gleden ved det vakre både i møte med kunstneriske uttrykk og ved å utforske og utfolde egne skapende krefter [...] I møte med skapende kunst kan en rykkes ut av vane-forestillinger, utfordres i anskuelser og få opplevelser som sporer til kritisk gjennomgang av gjengse oppfatninger og til brudd med gamle former.(s.7)

I læreplanverkets del to – *Prinsipper og rammer for opplæringen* – er kulturell kompetanse inkludert på linje med ti andre prinsipper som skal gjelde for alle fag og nivåer i grunnopplæringen. Elevene skal utvikle kulturell kompetanse gjennom møter med kunst og kulturformer som både uttrykker menneskers individualitet og fellesskap (s.32). Her nevnes spesielt samarbeid mellom skolen og kulturskolen.

Musikkfaget i grunnskolen har en allmenndannende karakter med vekt på musikkopplevelse, skapende og utøvende arbeid definert gjennom hovedområdene musisere, komponere og lytte.

Som et allmenndannende kunstoffag skal musikkfaget gi elevene grunnlag for å kunne oppleve, reflektere over, forstå og ta del i musikalske uttrykk. Som et skapende fag skal musikkfaget gi grunnlag for utvikling av kreativitet og skapende evner slik at elevene blir i stand til å skape musikalske uttrykk ut fra egne forutsetninger. (s.137)

Musikkfaget er grunnskolens nest minste fag i omfang, med et timetall på 285 klokketimer på barnetrinnet (1.-7. årstrinn), og 85 klokketimer på ungdomstrinnet (8.-10. årstrinn). Musikkfaget har kompetansemål på 2., 4., 7. og 10. årstrinn som definerer den musikkkompetansen elevene skal ha tilegnet seg på de aktuelle trinn.

Et tilbakeblikk på de estetiske fagenes (musikk og forming) omfang i tidligere læreplaner, viser at fagene tidligere utgjorde en større andel av årstimetallet i grunnskolen – fra nesten 20 prosent i mønsterplanen av 1974 til vel 13 prosent i læreplanene for Kunnskapsløftet. Årsakene til denne reduksjonen skyldes både redu-

serte valgfagmuligheter og at den totale økningen i timetall i perioden ikke har omfattet styrking av de estetiske fagene.

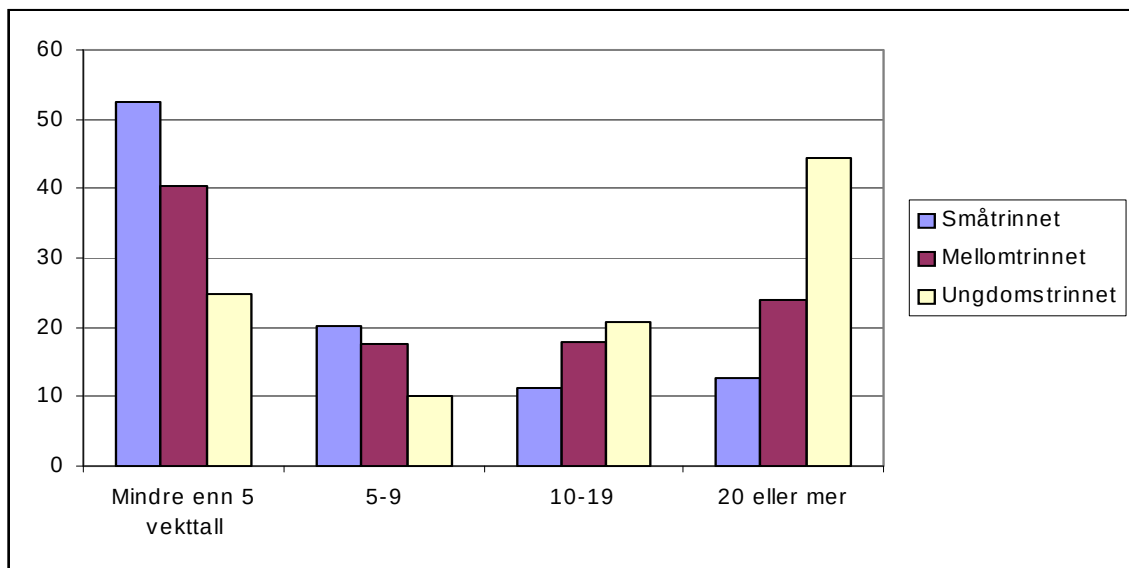
Fra og med skoleåret 2007-08 skal alle skoler med ungdomstrinn tilby *programfag til valg* for å gi ungdomsskoleelevene "smaksprøver" på fag fra videregående opplæring. Innholdet skal utformes ut fra lokale forutsetninger, gjerne i samarbeid med videregående opplæring. Viktige formål med faget er å gi elevene erfaring med innhold, oppgaver og arbeidsmåter i utdanningsprogrammer i videregående opplæring og å gi bedre tilpasset opplæring med vekt på praktisk aktivitet. Her ligger det muligheter for skolene å tilby programfag innenfor musikk, dans og drama. Et godt samarbeid mellom ungdomstrinnet, videregående opplæring og kulturskolen gir gode forutsetninger for et slikt opplegg. Opplæringen kan godt legges utenfor skolen.

3.3.1 Lærerkompetanse i musikk i grunnskolen

Musikkfaget er grunnskolens nest minste fag med en timeramme på 285 timer på barnetrinnet (1.-7. trinn) og 85 timer på ungdomstrinnet (8.-10.trinn). Det er grunn til å anta at det er sammenheng mellom et fags timeomfang og lærerkompetansen i faget. Jo lavere timetall i et fag, desto mindre lærerbehov, og desto vanskeligere blir det å tilsette faglærere med spesialkompetanse – i hvert fall i større eller hele stillinger - med den konsekvens at faglærerne skyves ut av grunnskolen. Statistisk Sentralbyrås undersøkelse om kompetanse i grunnskolen fra år 2000 (Statistisk Sentralbyrå / Bengt Oscar Lagerstrøm: *Kompetanse i grunnskolen Hovedresultater 1999-2000*) slo fast at det er stor mangel på lærerkompetanse i musikk i grunnskolen:

- Over halvparten av lærerne som underviser i musikk på småskoletrinnet har ingen utdanning i faget
- 40 % av musikk lærerne på mellomtrinnet og 25 % på ungdomstrinnet har ingen musikkutdanning

Figur: Andel lærere i musikk med ulik utdanning i faget, etter skoletrinn.

Figuren fra undersøkelsen viser kompetansesituasjonen for musikklærere på ulike trinn, målt i vekttall i faget. Vi ser at andelen musikklærere med grunnfagskompetanse (20 vekttall/ 60 studiepoeng) eller mer er liten - vel 10 % på småskoletrinnet, i overkant av 20 % på mellomtrinnet og ca. 45 % på ungdomstrinnet.

En ny undersøkelse fra Statistisk Sentralbyrå (Statistisk Sentralbyrå / Bengt Oscar Lagerstrøm: *Kompetanse i grunnskolen - Hovedresultater 2005/2006*) viser at 42 % av musikklærerne i grunnskolen ikke har faglig fordypning i musikk. Ikke uventet er det flere lærere på småskoletrinnet (halvparten) enn på mellomtrinnet (ca 35 %) og ungdomstrinnet (ca 27 %) som ikke har utdanning i faget. Tendensen viser dessuten at en noe større andel yngre lærere (under 30 år) har utdanning i faget, men sammenliknet med sine eldre kolleger har de mindre fordypning, dvs. færre studiepoeng. Ser vi igjen på den gruppen lærere som har grunnfagskompetanse - 60 studiepoeng eller mer - i musikk, finner vi 12 % på barnetrinnet, 26 % på mellomtrinnet og 42 % på ungdomstrinnet. Kompetansesituasjonen for musikklærere er altså ikke mye forandret i forhold til det den var ved kartleggingen i 1999-2000.

Det faktum at musikk ikke er obligatorisk i videregående opplæring påvirker lærerkompetansen negativt, ved at lærerstudenters studiekompetanse generelt må anses å være lavere i dette faget enn i en rekke andre skolefag når de starter sin lærerutdanning.

Slik situasjonen i dag fortøner seg, har mange allmennlærere som underviser i musikk ikke hatt faget i sin lærerutdanning, men baserer sin undervisning på den fagkompetansen de selv tilegnet seg gjennom grunnskolen. Dette er en svært urovekkende situasjon for kvaliteten på musikkundervisningen i den obligatoriske

skolen. De seneste års sterke fokus på *grunnleggende ferdigheter* (som ikke omfatter musikk), må ikke føre til at kravet til kompetanse for så viktige deler av opplæringen som musikk og andre estetiske fag er blitt nedprioritert.

3.3.2 Den kulturelle skolesekken

Prinsippene for arbeidet med den kulturelle skolesekken er nedfelt i St. meld. nr. 38 (2002-2003) *Den kulturelle skolesekken* og i Stortingets behandling av meldingen.

Arbeid med kunst og kultur i grunnskolen generelt og satsingen på Den kulturelle skolesekken blir også belyst i St.meld. nr. 39 (2002-2003) *Ei blot til Lyst - Om kunst og kultur i og i tilknytning til grunnskolen*.

Arbeid med *Den kulturelle skolesekken* skal bidra til at

- alle elever i grunnskolen skal få et profesjonelt kulturtilbud
- den estetiske dimensjonen i opplæringen styrkes
- kunstneriske og kulturelle uttrykk bidrar i realiseringen av skolens lærings- og kompetansemål.

Satsingen skal bidra til at de institusjoner og organisasjoner som arbeider med kunst og kultur for barn og unge gis bedre muligheter til å utvikle et bredere tilbud, og at alle elever skal få anledning til å oppleve ulike kunstarter og selv være aktive i skapende prosesser i samarbeid med utøvere innen ulike kunstuttrykk. Frem til nå har satsingen bare omfattet grunnskolen, men den utvides nå til også å omfatte videregående opplæring.

3.4 Musikkopplæring i videregående skole

I videregående opplæring tilbys utdanningsprogrammet for musikk, dans og drama som ett av tre studieforberevende utdanningsprogram. Her inngår undervisning både i hoved- og bi- instrumenter, ulike typer ensembler og i musikkteoretiske disipliner.

Nettstedet "vilbli.no" viser høsten 2007 at det er 47 videregående skoler som tilbyr tre år med full fordypning i musikk. Klassestørrelsene varierer noe, men med et gjennomsnitt på 25 elever pr. klasse skole gir dette ca. 1200 avgangselever pr. år som har gjennomført treårig videregående skole med så stor fordypning i musikkfag som mulig.

Etter kunnskapsløftet innebærer dette tilbudet ca 900 timer fordelt over tre år, til rendyrkede musikkfag, noen få timer til dans og drama og det fysiske faget "ergonomi og bevegelse". I all hovedsak innholder tilbudet en "time" pr uke hovedinstrument i tre år og to biinstrumenter/ett biinstrument og besifringsspill i to år.

De fleste skoler har ressurser til - og praktiserer "enetimer". Valgfrihet knyttet til organisering og konkret aktivitet er blitt større en tidligere, noe som kan føre til ulik vekting og tidsbruk i fag som gehørtraining, komponering og ulike formidlingsaktiviteter. Sammenlignet med R-94 (Reform 94) fikk musikk, dans og drama-elevene etter Kunnskapsløftet til sammen 8 timer mer "fellesfag" over tre år (mer matematikk, historie, samfunnsfag + geografi). Dette førte til at det samlede time-tallet til studieretningsfag ble tilsvarende redusert. Ved læreplanrevisjonene førte dette først og fremst til en reduksjon i kunst- og kulturhistorie og de obligatoriske fagene som gikk på siden av det primære studieretningsfaget. For musikkelevene førte dette til at kunst- og kulturhistorie ble tatt bort og det ble en betydelig reduksjon i timer til dans og drama samt musikk-lære i vg1. Totalt sett for treårsløpet er samspill/kor redusert noe, men dette avhenger av skolenes opplegg for "formidling. I tillegg er ensembleledelse redusert noe. Dans og dramaelevene har hatt tilsvarende reduksjoner, men der har reduksjonen deres i vg1 ført til at musikk-lære, hørelære, lytting ble tatt bort fra deres timeplan. Hovedtyngden av innhold som forsvant etter kunnskapsløftet var altså innhold som ble innført i R94, dvs. at "tverrfagligheten" er redusert. Budskapet er egentlig: timetallet til musikkfag er omtrent det samme som før R94. Reduksjonen i timeomfang i studieretningsfag/programfag tilsvarer økningen i timetall til ulike "fellesfag" slik at timeplantallet til studieretningsfag/programfag ligner mer på situasjonen før R-94.

Musikklinjene har både et allmenndannende og et studieforberedende siktemål. Musikklinjene er en viktig rekrutteringsvei for høyere musikkutdanning, men det må samtidig konstateres at en relativt stor del av de som søker høyere musikkutdanning har funnet det mer hensiktsmessig å velge andre måter å forberede seg til høyere musikkutdanning. Mange som har gjennomført musikklinje må, eller velger selv å ta et ekstra forberedelsesår før opptak til høyere musikkutdanning.

3.5 Folkehøgskoler

Det er registrert 44 folkehøgskoler med musikklinjer av forskjellige slag i Norge. Disse folkehøgskolene representerer et bredt musikkopplæringstilbud som spenner over flere sjangere. Folkehøgskolene er mest aktuelle for ungdom i aldersgruppen 16-20 år. Enkelte av de mer spesialiserte musikkfolkehøgskolene spiller en viktig rolle i forberedelsen til høyere musikkutdanning, ved at elever kan få et ekstra forberedelsesår før opptak til høyere musikkutdanning.

3.6 Musikk og kulturskoler

Musikk- og kulturskolene i Norge har i utgangspunktet elever fra 0 til 20 år, men mange har også tilbud til voksne. Tilbudet ble lovpålagt i 1997, og er hjemlet i opplæringslovens § 13-6 som lyder:

Alle kommunar skal aleine eller i samarbeid med andre kommunar ha eit musikk- og kulturskoletilbod til barn og unge, organisert i tilknytning til skoleverket og kulturlivet elles.

Kulturskolens kjernevirksomhet omfatter undervisning av barn og unge i kunstfag. Variasjonen i tilbudene er stor og omfatter foruten musikk, også undervisning i dans, drama, teater, billedkunst, litteratur, kulturminnevern og husflidsteknikker med mer. Skolene eies og drives av kommunene, som selv bestemmer omfanget av og innholdet i sine kulturskoler. I den foreliggende strategiske plan for kunst og kultur i opplæringen, *Skapende læring*, gis kulturskolene et utvidet ansvar som kunstfaglige og pedagogiske ressursentra for skole og kulturliv i kommunen. Et generelt mål for kulturskolene er at tilbudet skal være åpent for alle interesserte barn og unge, og at undervisningen skal være tilpasset den enkelte elevs behov og muligheter. Den norske kulturskolemodellen representerer både bredde og fordypning, og ut fra dette har flere kommuner opprettet et eget talentutviklingsprogram – betegnet "lørdagsskole". Se nærmere om dette i kapittel 4.1.

Selv om "kulturskole for alle" er en politisk akseptert målsetting, jf. St.meld. nr. 39 (2002-2003) - *"Ei blot til lyst" Om kunst og kultur i og i tilknytning til grunnskolen*, må det konstateres at tilbudet ikke når ut til alle. Skoleåret 2007-08 hadde 86 821 elever tilbud om musikkopplæring i norske musikk- og kulturskoler, hvorav 73 606 av disse er i grunnskolealder. Ifølge GSI-statistikken for skoleåret 2007-08 står hele 23 900 barn og unge på venteliste for å få musikkopplæring. I denne køen skjuler det seg uten tvil også en rekke potensielle musikk talenter. Å gi tilbud til alle interesserte barn og unge er derfor en stor utfordring. Målet for kulturskolene er at alle barn og unge som ønsker det, skal få en opplæring av god kvalitet til en rimelig kostnad.

I dag viser en samlet kjønnsfordelingen av elever i kulturskolen ca 40 % gutter og 60 % jenter. På enkelte disipliner er fordelingen helt opp mot 100 % av ett kjønn. Typiske "jenteinstrumenter" er ulike strykeinstrumenter, piano, fløyte og sang, mens typiske "gutteinstrumenter" er gitar, el. bass el. gitar, slagverk og messinginstrumenter. Denne skjevfordelingen ser vi videreført i høyere utdanning. Musikk- og kulturskolene har en utfordring i å sikre god rekruttering og en bedre kjønnsbalanse innen flere instrumenter.

Økt innvandring har de senere år ført til nye utfordringer knyttet til å integrere innvandrerne i Norge. Mange kulturskoler har en viktig funksjon i integreringen av disse. Opplæring i ulike kunstfag har vist seg å være en god måte å la nye medborgere bli kjent med både egen og andres kultur på.

3.6.1 Den norske kulturskolemodellen i forhold til de øvrige nordiske lands kulturskolemodeller

Kulturskolene i Norge framstår i dag med en ideologisk plattform som i første rekke er innrettet mot det brede, allmenne tilbudet til barn og unge, men som i tillegg noen steder har et tilbud om fordypning - gjennom lørdagsskole eller tilsvarende - for de som har behov for et mer spesialisert undervisningstilbud. Den åpne "kulturskolen for alle" inkluderer dermed også den gruppe elever vi betegner som talentene, gjennom en tilpasset opplæring. Denne uttalte tosidigheten karakteriserer "Den norske kulturskolemodellen", som på mange måter skiller seg ut fra det vi ser ellers i Europa og i Norden forøvrig.

Finland

I motsetning til utviklingen i Norge, har den finske musikkskoletradisjonen "lørdagsskolen" som sin normalordning. Først de aller seneste år har en i Finland (2005) utarbeidet en allmenn læreplan for kunstfagene, med et bredere, tverrfaglig tilbud, og uten de opptaksprøver som gjelder for musikk instituttene.

Ut fra den gjeldende læreplan tilbys musikkbarnehage for barn i alderen 0 – 6 år. Fra 7 års alderen tas det på bakgrunn av opptaksprøver opp til enkelt- og gruppeundervisning. For elever i alderen 10 – 16 år avlegges vanligvis nivåprøver, og ved skoleslutt gis et avgangsvitnemål med bedømmelse i hovedemne, teori og kammermusikk, orkester og kor. Ved siden av de klassiske disipliner tilbys også undervisning i pop, rock og jazz.

Normalt er dette et tre-årig program, som kan videreføres til et konservatorienivå med yrkesutdanning som mål.

En elev i et musikk institutt får hver uke:

- 1 individuell leksjon i hovedemne (45 – 60 min)
- 1 leksjon i et allment musikkunnskapsemne i gruppe (teori eller hørelære)
- Delta i orkester, kor, band, dansegruppe ut fra eget ønske

I praksis kan en elev besøke instituttet daglig dersom det er ønskelig og eleven har kapasitet til det.

Det er ca 100 musikk institutt i Finland (hvorav 9 konservatorier), som bygger på den sentralt vedtatte læreplanen. Om lag 60 000 barn, unge og voksne går i disse skolene. 49 % av utgiftene dekkes av stat, 34 % av kommune og 17 % av skolepenger. Skolepenger pr år er i gjennomsnitt kr 5.000 pr. elev.

Danmark

I Danmark finnes det ca. 100 musikk- og kulturskoler, og mange av dem tilbyr undervisning til talenter. Undervisningstilbudet til talenter kalles Musikalsk grundkursus. Dette tilbudet er rettet mot ungdom mellom 14-25 år og undervisningen forgår rundt om på landets musikk-skoler. Musikalsk grundkursus har en varighet på tre år og har opptaksprøve. Det samlede ukentlige timetallet er 10. Etter 1. og 2. år går elevene opp til en årsprøve. Hvis resultatet ikke er tilfredsstillende, må eleven slutte. 3. året avsluttes med en prøve hvor kravene tilsvarer musikkonservatoriens opptaksprøve.

Sverige

Sverige er inndelt i 290 kommuner. Det er musikk- og kulturskoler i alle kommunene, bortsett fra 7. Av de 283 musikk- og kulturskolene er 153 rene musikk-skoler, mens 130 er kulturskoler. Kulturskolen defineres med at det finnes minst 3 ulike kunstretninger å velge mellom. I Sverige er det i tillegg til musikkemnet gjerne drama og teater som tilbys. Deretter kommer bilde og media.

I Sverige er det ingen statlig innblanding overhodet i hvordan en musikk- og kulturskole skal bygges opp. Det er helt opp til hver kommune å utforme sin egen musikk- og kulturskole. Dette gjør at de 283 musikk-skolene ser ut på 283 forskjellige måter.

Mens en f.eks. i Finland tradisjonelt har hatt fokus på talentene ved at den vanlige musikk-skolen er en utvalgsskole, møter en fra svensk hold det synspunkt at kulturskolen ikke uten videre har et ansvar for en profesjonell skolering av elevene. Det forekommer likevel en viss satsning på talenter i Sverige, hvilket innebærer at de spesielle talentene får mer undervisning på sitt instrument og i enkelte tilfeller får undervisning på to instrumenter. Det finnes også mer konkrete opplegg som talentkurs koblet opp mot musikkhøgskoler.

3.7 Fritidsmusikklivet

Det såkalte fritidsmusikklivet, herunder kor, korps, orkestre og ensembler av ulike slag (for eksempel band i rockeklubber) tilbyr også et omfattende musikkopplæringstilbud. I det følgende nevnes de største registrerte forbundene, som til en viss grad kan sies å utgjøre arenaer for talentutvikling:

Norges musikkorps forbund (NMF) har i alt 70 000 medlemmer, hvorav 40 544 av medlemmene er under 19 år, og ruver dermed som Norges største barne- og ungdomsorganisasjon i følge opplysninger fra forbundet. Norges musikkorps forbund skisserer punktvis sin egen - og korpsbevegelsens identitet på følgende vis: spilleglede, fellesskap, kvalitet, utvikling, demokrati, stolthet, humor.

Medlemmer av Norges musikkorps forbund kan videre søke seg til kretskorps i sine regioner. Kretskorpset skal fremme motivasjon og interesse for korps og for musikk blant unge korpsmedlemmer.

Kretskorpset tar opp nye medlemmer om våren, på NMF sine sommerkurs, eller på prøvespill tidlig om høsten. For å bli opptatt som medlem må søkeren delta på prøvespilling. Alle søkere, også de som tidligere er opptatt som medlemmer, må prøvespille hvert år for å tas opp på nytt i neste sesong. Dermed sikres at det til enhver tid kun er de flinkeste søkere som kommer med.

Norges barne- og ungdomskorforbund har ca. 8 000 medlemmer. Ung kirkesang har ca. 7 000 medlemmer. I tillegg har Norges korforbund, som organiserer i alt 1 000 kor i Norge, også medlemmer under 19 år. Forbundet arbeider bevisst for at korsang skal få økt utbredelse og høyere kvalitet, med sitt tilbud til korsangere i ulik alder og med ulike ambisjonsnivåer innenfor alle sjangere.

Både kor og korpsbevegelsen arrangerer konkurranser og festivaler, for eksempel - innenfor korps: NM janitsjar, NM brass, NM korpsdrill og NM solist/ensemble, samt sommerkurs, korpskonferanser m.m. - og innenfor kor: konferanser, kurs og nasjonale festivaler.

De unges orkesterforbund (UNOF), som tidligere het Norsk skoleorkesterforbund (NSOF) ble stiftet i 1974 og er en landsomfattende organisasjon for alle barn og unge som spiller i orkester, inkludert klassiske orkestre som f.eks. strykeorkester eller symfoniorkester i Norge. Over 3 800 medlemmer er organisert i De unges orkesterforbund gjennom 120 lokale orkestre. Forbundet har i mange år hatt en jevn vekst, og det er stor oppslutning om orkesteraktivitetene.

3.8 Det private musikkopplæringstilbudet

Det eksisterer fortsatt et relativt omfattende privat musikkopplæringstilbud. Interesseorganisasjonen Norske musikk læreres landsforbund (NMLL) har medlemslokallag i Oslo, Bergen, Agder, Buskerud og Østfold. I alt har NMLL 360 medlemmer, hvorav noen kun gir undervisning privat, mens andre gir undervisning gjennom musikk- og kulturskoler. Noen av medlemmene veksler mellom privat undervisning og undervisning gjennom musikk- og kulturskoler. Det finnes også en god del private musikkskoler og andre musikkundervisningstilbud, særlig gjelder det i Oslo-området.

4. SPESIFIKKE TALENTUTVIKLINGSTILBUD

Undervisning av musikk talenter har en lang tradisjon i Norge. Før opprettelsen av kommunale musikk skoler skjøt fart på 1970-tallet, og senere musikklinjer i videregående skole ble vanlig, var det aller meste av instrumentalundervisningen rettet inn mot de spesielt talentfulle. I all hovedsak var dette privatundervisning og av naturlige grunner var dette tilbud som hadde best kår i byene og som forutsatte foreldre som både var villige til og hadde økonomiske muligheter til å betale for undervisningen. Også musikkonservatoriene var fram til 1970-tallet private institusjoner som krevde skolepenger av elevene.

Med framveksten av offentlige musikkundervisningstilbud i form av musikk- og kulturskoler og musikklinjer i videregående skoler, er musikkopplæring som et allment breddetilbud blitt et gode som er tilgjengelig for alle samfunnslag og over hele landet. Parallelt har de private tilbud rettet mot spesielle talenter fått vesentlig mindre betydning. Imidlertid er behovet for ekstra tilbud til de spesielt talentfulle minst like stort, og det har vokst fram nye organiseringsformer for slike tilbud, dels også innenfor de offentlige institusjonene. I det følgende beskrives de viktigste slike tilbud i dag.

4.1 Tilbudet til musikk talentene i musikk- og kulturskolene

Flere kommuner har utviklet et tilbud for musikk talentene gjennom lørdagsskoler. Dette er fortrinnsvis i de større bykommunene, men også mindre kommuner – i samarbeid med nabokommuner – har etablert slike tilbud. Pr september 2007 er det på landsbasis 11 lørdagsskoletilbud med tilbud til i alt 241 musikk talenter i alderen 9 – 20 år. Oversikt over disse finnes som vedlegg. Det finnes tilbud til musikk talenter ved musikk- og kulturskoler som ennå ikke har opprettet lørdagsskoler.

Lørdagsskolen er i hovedsak et tilbud til spesielt interesserte og viderekomne musikk- og kulturskoleelever med særlige forutsetninger innen musikk. Opptak av elever skjer på grunnlag av prøvespill og en samtale med elever og foresatte.

Tilbudet kan variere fra lørdagsskole til lørdagsskole, men har i hovedsak slikt innhold:

- individuell undervisning på hovedinstrument
- teori og hørelære på flere nivåer (et av nivåene fører frem til den teoretiske opptaksprøven ved de høyere musikkutdanningsinstitusjonene)
- ensemblevirksomhet (kammermusikk/orkester/vokalensemble m.m.)
- konsertvirksomhet

Lærerkreftene er de beste som kan skaffes i regionen; fra skolens egne lærere, profesjonelle utøvere i regionen eller lærere fra høyskole/konservatorium.

I stortingsmelding 39 "Ej blot til Lyst" og i Stortingets behandling av denne (Inst. S-131 2003-2004) understrekes kulturskolens ansvar for å etablere talentprogram i musikk, men også i andre kunstfag.

4.2 Barratt Due musikkinstitut

Barratt Due musikkinstitut er en privat utdanningsinstitusjon og på mange måter en enestående institusjon i norsk sammenheng, med sin spesielle struktur som spenner fra musikkbarnehage til høyskoleutdanning.

Talentutviklingsarbeidet er organisert innen avdelingen *Unge talenter*, hvor i alt 80 barn og unge i alderen ca 10-19 år tilbys et tilrettelagt tilbud bestående av hovedinstrumentundervisning, interpretasjon, kammermusikk, orkester (strykeorkestre, og symfoniorkester i samarbeid med høyskoleavdelingen), musikkorienteringsfag (gehørtrening, musikkteori og historie) samt klaver biinstrument. Undervisningen skal forberede for høyere utøvende musikkutdanning, og er et alternativ til musikklinjefagene innen MDD/videregående skole.

Virksomheten mottar statsstøtte i henhold til privatskoleloven. I tillegg inngår de 20 yngste elevene i et økonomisk-administrativt samarbeid med Oslo musikk- og kulturskole, som innebærer at kommunale midler finansierer størstedelen av kostnadene for disse elevene.

Undervisningstilbudet kjennetegnes ved sterkt fokus på den enkeltes instrumentale utvikling. For å møte hver enkelt elev på sitt faglige nivå utnyttes instituttets spesielle struktur, slik at elever ved *Unge talenter* jevnlig kan samarbeide i prosjekter og i orkestersammenheng med studentene ved instituttets høyskoleavdeling.

For å imøtekomme de helt spesielle elevene er det innenfor *Unge talenter* etablert et eget tilbud – *konservatorieklassen*. Ca 12-15 elever tilhører denne gruppen, som har utvidet hovedinstrumenttilbud og spesielt tilrettelagt interpretasjons- og teoriundervisning, i tillegg til ekstra oppfølging i forhold til konserter og konkurranser. For denne gruppen er det også etablert kontakt med aktuelle miljøer ved utenlandske utdanningsinstitusjoner.

Det legges stor vekt på å skape et stimulerende utdanningsmiljø ved avdelingen, slik at elevene også kan oppleve et sosialt fellesskap med andre talentfulle unge. Derfor er ukentlige fellesaktiviteter viktig, og derfor er orkester- og ensemblevirksomheten sentral ved avdelingen; bl.a. har alle strykeelevene tilhørighet i ett avdelingenes to strykeorkestre.

Unge talenter har i de senere år markert seg sterkt med et stort antall prisvinnere i så vel nasjonale som internasjonale konkurranser, og avdelingen er i dag en vesentlig bidragsyter til høyere utøvende musikkutdanning i Norge.

4.3 Talentutvikling ved de statlige musikkutdanningsinstitusjonene

De statlige musikkutdanningsinstitusjonene har, i større eller mindre grad, alltid hatt enkelte tilbud til ungdom under høyskolealder og andre som trengte mer tid før opptak til høyere musikkutdanning. På 1970-tallet hadde de fleste musikkonservatoriene såkalte *studentfagkurs*, ettårige heltidstilbud som forberedelse for opptak til høyere musikkutdanning. Disse tilbudene ble etter hvert nedlagt, i takt med utbyggingen av musikklinjer i videregående skoler, men også etter den tid har utdanningsinstitusjonene i noen tilfeller gitt undervisning til spesielt talentfulle i aldersgruppen under høyskolealder, i de fleste tilfeller av relativt sporadisk karakter. Ved Østlandets musikkonservatorium og Norges musikkhøgskole var det på 1980- og 90-tallet relativt systematisk virksomhet, ikke minst under ledelse av den legendariske fiolinpedagogen Leif Jørgensen.

Imidlertid har de høyere musikkutdanningsinstitusjonene hatt som sitt definerte ansvarsområde høyere utdanning, og det har derfor ikke vært mulig å disponere midler i særlig grad til virksomhet utenfor det den statlige bevilgningen skulle dekke. I 1999 avga en arbeidsgruppe oppnevnt av Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (Boysen-utvalget), en innstilling om den faglige organiseringen av musikkutdanningen. Et av forslagene fra utvalget var å etablere et eget talentutviklingsprogram i regi av de statlige musikkutdanningsinstitusjonene. Dette ble beskrevet som et nasjonalt program som skulle drives av de 6 utdanningsinstitusjonene som gir utøvende musikkutdanning, i et samarbeid med musikkskoler og videregående skoler. I innstillingen het det blant annet:

Med hensyn til å kunne gi spesielle talenter optimale utviklingsmuligheter, synes en slik ordning å være gunstig. De høgre musikkutdanningsinstitusjonene vil normalt ha de beste pedagoger og de beste muligheter for å kunne gi et optimalt tilbud.

I Norge driver Barratt Due musikkinstituttt etter denne modellen, og det ser ut til å gi gode resultater. På videregående skoles nivå gir Barratt Due musikkinstituttt tilbud om deltidsundervisning med betydelig statsstøtte, dels i samarbeid med videregående skoler.

Dette ble fulgt opp i *St.meld. 18 (2001-2002) - Kvalitetsreformen Om høyere kunstutdanning*, der regjeringen meldte at den

... vil ta initiativ til at det etableres et forsøksprosjekt mellom Norges musikkhøgskole og de tidligere konservatoriene og musikkskoler og videre-

gående opplæring med sikte på at de høyere lærestedene får et visst ansvar for å ivareta talenter i aldersgruppen under 19 år,

noe Stortinget senere sluttet seg til. En tid senere, i *St.meld. nr 30 (2003-04) Kultur for læring* ble denne måte å gi høyere utdanningsinstitusjoner et visst ansvar for lavere alderstrinn normalisert også for andre fagområder:

Departementet ser det som viktig at talentfulle elever får mulighet til å få tilpasset opplæring i form av mer krevende faglige utfordringer. En ordning der elever i videregående opplæring får anledning til å følge undervisning og eventuelt gå opp til eksamen på universitets- eller høyskolenivå, kan være et godt virkemiddel. Departementet vil imidlertid peke på at utdanning på dette nivået blant annet forutsetter en kompetanse i personalet som lærere og instruktører i videregående opplæring normalt ikke har, og som det heller ikke er hensiktsmessig å bygge opp. Departementet legger derfor til grunn at universiteter eller høyskoler må stå som faglig ansvarlige for denne typen tilbud.

Talentutviklingsprogrammet *Unge musikere* startet så opp fra høsten 2004. Programmet administreres av Norges musikkhøgskole, på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet. Talentutviklingsprogrammets målsetting er først og fremst å gi de aller fremste talenter en best mulig utvikling i en svært viktig fase av livet. Både med hensyn til teknisk og musikalsk utvikling er årene før normal studiestart av avgjørende betydning for hvor langt det er mulig å komme. I beskrivelsen av programmet heter det bl.a.:

Talentutviklingsprogrammet skal sikre best mulig ivaretagelse av spesielt talentfulle ungdommer i aldersgruppen 13 – 19 år. Programmet skal omfatte hele landet og skal iverksettes i et samarbeid mellom Norges musikkhøgskole, og konservatorieutdanningene ved høyskolene i Tromsø, Stavanger og Agder, Universitetet i Bergen og NTNU. Programmet skal i prinsippet kunne omfatte alle instrumenter og sjangere. Det er en forutsetning at undervisningstilbudet for den enkelte elev som normalordning skal gis i et samarbeid med elevens kultur- og musikkskole eller videregående skole.

Programmet har to ulike hovedtilbud:

- Et "lørdagsskoletilbud" for aldersgruppen 13-19 år, der elevene hver tredje uke får et tilbud som omfatter hovedinstrumentundervisning, ensemblespill, gehør og teoriundervisning samt en tematime (foredrag). Tilbudet gis i nært samarbeid med den musikkskole, videregående skole eller privatlærer eleven går hos/ved og utgjør et tillegg til elevens ordinære undervisning. Ensemblevirksomheten er en vesentlig faktor i dette tilbudet, der de spesielt talentfulle får anledning til å møte andre på samme nivå til samspill og nye utfordringer.
- Et tilbud for aldersgruppen 16-19 år. Dette tilbudet rettes mot et mindre antall elever og forutsetter ikke samarbeid med lokale musikkskoler. Tilbudet gjelder elever i videregående skole, som ikke går på musikklinjer. Disse elevene får

en omfattende instrumentalundervisning, ensemblespill og gehør/teori-undervisning. Eleven får tilbud om ukentlig undervisning. Elevene kan involveres i samspill og andre undervisningsaktiviteter med institusjonens ordinære studenter.

Pr i dag er det på landsbasis i overkant av 100 talenter i talentutviklingsprogrammet *Unge musikere*, i aldersgruppen 13 – 19 år.

4.4 Kurs, festivaler, mesterklasser og konkurranser

Ethvert kurs og enhver sommermusikk-skole, mesterklasse og festival er et møte-sted for de spesielt interesserte.

Sommermusikk-skolene, ulike kurs, mesterklasser og festivaler er viktige bidragsytere til det totale tilbudet talentfulle elever kan søke eller bli invitert til, og det finnes i dag tilbud for alle aldre og på alle nivåer. Blant elever, som kan betegnes som talenter eller går på et utvidet musikktilbud gjennom skoleåret, nyttiggjør mange seg av disse tilbudene. Kurs, mesterklasser og festivaler er intensive perioder hvor elevene får fordypet seg uten de krav hverdagen normalt setter (skole, lekser, familie og venner osv.) i et annet miljø og ofte med andre lærere enn sine vanlige. De elevene som er kommet aller lengst i sin utvikling søker seg dessuten ofte til internasjonale kurs, hvorav mange har høy prestisje. I Norge er det Valdres Sommersymfoni som samler flest talenter. Dette er i dag Europas største kurs i sitt slag med over 400 deltakere fordelt på 20 ulike tilbud. 60 lærere er i aktivitet, alle med den beste kompetansen for sine målgrupper. Tilbudet omfatter barn fra 6-årsalderen til internasjonale mesterklasser for unge musikere på vei inn i de profesjonelles rekke.

En rekke andre kurs og festivaler har også tilbud som retter seg mot talenter, blant annet de større sommermusikk-skolene De Unges Orkesterforbund står bak. Man finner mesterklasser ved Olavsfestdagene i Trondheim og ved Stavanger Internasjonale kammermusikkfestival, for å nevne noen. Det dukker stadig opp nye tilbud, for eksempel Egersund kammermusikkfestival for ungdom.

Konkurranser kan ha en positiv innvirkning på elevens instrumentale utvikling, hvis de organiseres på en "inkluderende" måte. Konkurransene kan fungere som fine mål for elevenes instrumentalopplæring. De kan fungere som et møtested for elever, de kan gi inspirasjon til videre arbeid og gi eleven mulighet for å plassere seg selv som utøver i en større sammenheng. I tillegg kan konkurransene føre til invitasjoner om konsertoppdrag og være en døråpner for nye og spennende muligheter. Av musikkkonkurranser kan nevnes Ungdommens musikk-mesterskap (UMM), Ungdommens kulturmønstring, Sparre Olsen – konkurransen på Gjøvik, samt Norsk musikkorps forbund sine mange konkurranser, korkonkurranser m.m.

5. Hva kjennetegner et vellykket talentutviklingsarbeid?

Som grunnleggende elementer i et fullverdig talentutviklingstilbud i musikk bør følgende elementer inngå:

- en hel, individuell undervisningstime pr uke
- masterclass-/klasseundervisning for elever på samme instrument /instrumentgruppe
- samspill iht det som er naturlig for instrumentet og sjangeren, med elever på samme nivå
- orkesterspill for elever på orkesterinstrumenter
- musikkorienteringsfag som gehør, sats/komponering musikkhistorie o.l

Undervisning av spesielt talentfulle barn og unge krever både spesielle kvalifikasjoner hos lærere, og holdninger og støtte fra både skoleledelse og foreldre. Utvalget har drøftet kjennetegn ved et vellykket talentutviklingsarbeid, bl.a. med utgangspunkt i mange års erfaring ved Barratt Due musikkinstitut. Oppsummert kan følgende momenter framheves:

Ledelsen

- har en visjon som legger til rette for elevens optimale utvikling
- har høy kunstnerisk og pedagogisk kompetanse
- legger til grunn at verken institusjonen eller læreren eier eleven og at det er det totale tilbudet og hvilke erfaringer eleven får ta del i som gir den beste progresjon og utvikling
- aksepterer forskjellig utviklingstakt
- vektlegger samarbeid mellom hjem, skole, lærer og elev

Læreren

- har høy kompetanse, kunstnerisk, instrumentalt, pedagogisk og metodisk
- utviser samarbeidsevne og -vilje
- er initiativrik
- ser og er opptatt av hele eleven
- har god kontakt med familien og har oversikt over elevens totale situasjon, inkl. skole og andre interesser
- har naturlig autoritet, evne til å motivere og til å fremme en bevisstgjøring om den enkelte elevs ambisjoner
- sørger for at eleven mottar nok impulser
- ser betydningen av helheten institusjonen kan tilby gjennom kolleger, akkompagnatører, orkestre, kammermusikk, konserter, teoriundervisning o.a.
- eier ikke eleven

- ser på de foresatte som ressurspersoner, men fungerer også som musikalsk rådgiver
- har stor individuell frihet til å legge opp sin undervisning

Elevene

- har en sterk motivasjon for utvikling
- har evne til å øve mye
- motiveres av hverandre, da de alltid finner noen å strekke seg etter
- gjør instrumentet og spillingen til sitt eget, blir gradvis sin egen lærer
- hjelper medelever med deres utvikling ved å gi sine positive og konstruktive bidrag i relevante sammenhenger og mottar tilsvarende tilbake

Læringsmiljøet

- gir mulighet til å bli en aktiv del av kulturen som finnes ved institusjonen
- gir mulighet til gradvis utvikling
- gjør enere fra tidligere miljøer til en av mange på et høyt nivå
- gir mulighet for å arbeide uten for stort forventningspress
- gir viktige ferdigheter og holdninger gjennom orkestre, samspill og øvrig kontakt med andre elever
- gir glede ved felles mestringsfølelse, som i tillegg gir en individuell positiv utvikling og gode ringvirkninger som sosial tilhørighet og teamfølelse
- gir konsertmuligheter og utfordringer i et trygt miljø

Andre momenter

- Det musikalske og utøvende settes i sentrum fra tidlig alder og det skape en tidlig bevisstgjøring rundt øveprosessen
- Det søkes etablert er solid teknisk-instrumentalt fundament, basert på individuelle forutsetninger og anlegg
- Samspill praktiseres gjennomgående som pedagogisk virkemiddel.
- Man praktiserer "learning by doing"
- Det gis undervisning i praktisk musikkteori, som bidrar til å utvikle "hele" musikere
- Foresatte oppmuntres til å bygge ut tilbudet til eleven i nært samspill med lærer

6. Vurdering av dagens talentutviklingstiltak

Parallelt med oppbyggingen av musikk- og kulturskoler og spesielle musikklinjer i videregående skoler over de siste 30 – 35 år, har det skjedd en nedbygging av musikk som obligatorisk fag både i grunnskolen og i videregående skole. Også i allmennlærerutdanningen er musikk mindre vektlagt enn tidligere. Samlet innebærer denne utviklingen at de nye, frivillige tilbudene i form av musikkskoler og musikklinjer delvis har overtatt funksjonen som allmenndannende undervisning, selv om tilbudene bare dekker en liten del av barne- og ungdomskullene. Samtidig mener utvalget å kunne konstatere at de frivillige tilbudene ikke i tilstrekkelig grad er utviklet for å ivareta de spesielt talentfulle, som enten ønsker å satse på musikk som et framtidig yrke, eller som ønsker å utvikle seg best mulig uten nødvendigvis å ha et klart yrkesmål.

I Norge har det ikke vært klima for *framdyrking* av talenter på måter vi kjenner fra Øst-Europa og deler av Asia, verken når det gjelder musikk eller idrett. Med utgangspunkt i den sosialdemokratiske likhetstanken som har vært rådende i både skolevesen og kulturliv gjennom siste halvdel av 1900-tallet, har musikk- og kulturskolene og musikklinjene i videregående skoler bidratt til et allment musikkopplæringstilbud over hele landet, i stor grad tilgjengelig for alle sosiale lag. De talentutviklingstiltak som er i gang, bygger videre på en tradisjon der det å utvikle hele mennesker er vesentlig, der barn og unge ikke skal utsettes for skadelig press og forventninger og der tilbudet skal være tilgjengelig for alle, uavhengig av personlig økonomi. Selv med en utvidet satsing på talentutvikling, er det vesentlig å bygge videre på slike idealer. Det er også vesentlig at talentutvikling i Norge må ha et bredt, allment tilbud som grunnlag.

Framveksten av ulike talentutviklingstilbud og oppslutningen om dem, viser at det er behov for slike tilbud. Samtidig er omfanget i dag svært beskjedent. De spesifikke talentutviklingsprogrammene som er beskrevet i kapittel 4 omfatter samlet i overkant av 400 elever, hovedsakelig i aldersgruppen 13 – 19 år, men også noen yngre. Pr årskull blir det bare om lag 50 elever.

Til utøvende musikkutdanning i Norge blir det hvert år tatt opp om lag 200 studenter. I tillegg starter hvert år rundt 40 - 50 norske studenter slike studier utenlands. Det må uomtvistelig være slik at alle som tas opp til en utøvende høyere musikkutdanning faller inn under betegnelsen *spesielt talentfulle*. Alle disse bør ha hatt tilbud om gode undervisningstilbud før de søker høyere musikkutdanning, men i forhold til opptakstallet er omfanget av spesifikke talentutviklingstilbud svært lavt. Det innebærer at rundt 150 – 200 unge hvert år starter sine musikkstudier uten å ha hatt spesielt tilrettelagt grunnopplæring i musikk. Tatt i betraktning at mange som deltar i et talentutviklingstilbud til sist ikke kommer til å studere musikk, burde

omfanget av spesifikke talentutviklingstilbud være tilstrekkelig til å omfatte 400 – 500 elever på hvert årstrinn.

Musikk, dans og drama (MDD) i videregående skole er definert som et studieforberedende utdanningsprogram og spiller en viktig rolle i forutdanningen for høyere musikkutdanning. Imidlertid er det bare en liten andel – anslagsvis 10 % - av de som gjennomfører musikkspesialiseringen som til sist blir tatt opp til høyere musikkutdanning. At det er et studieforberedende utdanningsprogram betyr for så vidt ikke at det utelukkende skal forberede for musikkutdanning, MDD gir kvalifikasjoner for opptak til det meste av høyere utdanning. Likevel må stilles spørsmål ved om MDD i tilstrekkelig grad fungerer som en god forutdanning for høyere musikkutdanning. Om vi ser på søkning til høyere musikkutdanning, kan vi konstatere at en stor andel av søkerne har valgt et annet utdanningsprogram i videregående skole, og vi kan også konstatere at de som har valgt et annet utdanningsprogram gjennomgående er like godt kvalifiserte ved opptaksprøvene. Storparten av de som gjennomfører musikkspesialisering har ikke kvalifikasjoner som gir grunnlag for opptak til høyere utøvende musikkutdanning. To problemstillinger ved dagens MDD er gjennomgående i forhold til hvor godt utdanningsprogrammet fungerer som forutdanning for høyere utøvende musikkutdanning:

- Det er ikke obligatoriske opptaksprøver eller andre ordninger som sikrer kvaliteten på de som tas opp til programmet.¹ Dette innebærer at det musikkfaglige nivået og læringsmiljøet ved MDD ikke blir tilfredsstillende for de som ønsker å satse på musikk som yrke.
- Utdanningsprogrammet MDD er så tettpakket av fag og undervisningstimer at det ikke gir anledning til å arbeide så mye med instrumentet som er nødvendig for å sikre en optimal utvikling.

Arbeidsmarkedet for musikere er internasjonalt, også i Norge, med svært høye kvalitetskrav. En utlyst musikerstilling kan få svært mange søkere, der det store flertallet er utenlandske. For at de som utdannes fra norske musikkutdanningsinstitusjoner skal være konkurransedyktige etter endt utdanning, kreves et høyt opptaksnivå, og utdanningsinstitusjonene må ta ansvar for å ikke ta opp studenter som man ikke tror vil kunne hevde seg i det internasjonale arbeidsmarkedet. Ved Norges musikkhøgskole har antall søkere økt sterkt de siste årene, også innenfor den klassiske sjanger, men antallet kvalifiserte søkere har likevel ikke økt. Flertallet av søkerne blir altså ikke funnet kvalifiserte for opptak, selv om så godt som alle har mange års bakgrunn fra musikkskoler og musikklinjer i videregående skoler. Dette bekrefter for det første at interessen for å studere musikk er stor og økende, men

¹ Ved enkelte skoler er det ordninger der en del av elevene tas inn etter opptaksprøver.

samtidig at forutdanningen ikke er god nok. Vi vet at når det gjelder musikkutdanning, er den utviklingen som foregår før 19-årsalderen helt avgjørende for hvor dyktige studentene kan bli. For musikkutdanningsinstitusjonene og rekrutteringen av framtidige musikere er det derfor helt avgjørende at forutdanningen er så god som mulig.

Dagens talentutviklingstiltak er i prinsippet åpent for alle sjangere. Unntatt fra dette er tilbudet ved Barratt Dues musikkinstitut, som utelukkende har tilbud innenfor klassisk sjanger. Også i et framtidig, utvidet talentutviklingstilbud er det viktig å opprettholde sjangerbredden. Samtidig er det grunn til å peke på at innenfor klassisk musikk er rekrutteringen for svak på enkelte viktige instrumenter. Det er instrumenter som ikke er førstevalg som nybegynnerinstrumenter¹, men der det er desto viktigere at de ansvarlige for forutdanningen er bevisste på ulike tiltak som kan settes i verk. Også komposisjon og dirigering er fagområder som er dårlig dekket i forutdanningen, og der det må iverksettes spesielle tiltak for å utvikle talentene.

De eksisterende talentutviklingstiltakene har fokus på aldersgruppen 13 – 19 år. Det er nå viktig å utvide dette aldersspennet nedover til 8 – 9-årsalder. I spesielle tilfeller bør det være aktuelt å gå enda lavere i alder, men samtidig er det grunn til å understreke at kravet til aktsomhet fra både skole og foreldre i slike situasjoner, for å sikre at slik undervisningen må skje på barnets premisser.

Musikkutdanningen har de siste 20 år vært ganske kjønnsnøytral; det har vært likt antall gutter og jenter både som søkere til høyere musikkutdanning og som opp-tatte studenter. De siste årene har det skjedd en merkbar endring i dette bildet, for det første ved at det er en tendens til stadig økende kvinneandel, som i høyere ut-danning for øvrig, men for det andre ved at det i stadig sterkere grad synes å ut-vikle seg jentesjangere og guttesjangere, og jenteinstrumenter og gutteinstrumen-ter. I talentutviklingsarbeidet er det grunn til å være oppmerksom på dette, og søke å tilrettelegge undervisningsopplegg som kan motvirke slik skjevfordeling.

Strukturen i det norske talentutviklingsarbeidet er i hovedsak basert på den ansvarsdeling som ligger i den norske forvaltningsmodellen, med staten som ansvarlig for høyere utdanning, fylkeskommunene for videregående opplæring og kommunene for barnehager og grunnopplæring, herunder de kommunale musikk- og kulturskolene. Likevel finnes det unntak fra denne hovedinndelingen, noe som for så vidt er i tråd med overordnede styringssignaler de siste årene. De kommu-nale musikk- og kulturskolene ivaretar i mange kommuner også både ungdom i

¹ Som eksempler kan nevnes instrumentene obo, fagott, horn, bratsj, kontrabass, harpe, orgel og klassisk slagverk.

videregående skoles alder og voksne. Samtidig gir de høyere musikkutdanningsinstitusjonene tilbud på lavere årstrinn. Denne strukturen bør videreføres, men det er vesentlig at de høyere utdanningsinstitusjonenes tilbud gis i nært samarbeid med elevenes primærskoler, enten det er musikk- og kulturskoler eller videregående skoler, slik det er lagt opp til i talentutviklingsprogrammet *Unge musikere*. En slik blandingsmodell, basert i hovedsak på ansvarsdelingen i den norske forvaltningsmodellen, men med mulighet for gå på tvers av forvaltningsnivåene, bidrar til nødvendig fleksibilitet og dynamikk i talentutviklingstilbudet, og bør videreføres. Barratt Due musikkinstitut skiller seg fra hovedmønsteret, dels ved at det er en privat institusjon, dels ved at institusjonen gir tilbud helt fra barnehagealder til høyskolenivå, dels ved at institusjonen rekrutterer nasjonalt - også på lavere alderstrinn, og dels ved at den – på alle nivå – tar det hele ansvaret for musikkundervisningen til elevene.

I Norge har det blitt lagt vekt på å ikke dyrke fram musikk talenter for ensidig, og det endelige yrkesvalget, overgangen til høyere utdanning, er normalt ikke før ved 19 års alder, som for resten av utdanningssystemet. Musikkutdanningsinstitusjonene har en generell myndighet til å fravike kravet om generell studiekompetanse for opptak til utøvende og skapende musikkutdanninger. Norges musikkhøgskole har etablert en streng praksis på dette området, med begrunnelse i at det er viktig at også ungdom som ønsker å satse på musikk som yrke, skal ha en bred allmenndannelse som også muliggjør andre yrkesvalg. Ved tildeling av myndigheten til å fravike kravet til generell studiekompetanse til de øvrige musikkutdanningsinstitusjonene, har Kunnskapsdepartementet forutsatt at den samme strenge praksis som er etablert ved Norges musikkhøgskole blir fulgt også av de andre institusjoner.

7. Forslag til nye talentutviklingstiltak

Utvalget har samlet seg om 10 konkrete forslag til tiltak for å bedre talentutviklingstilbudet i musikk. Noen av tiltakene vil kreve øremerkede bevilgninger, mens andre dreier seg om prioritering og nyorientering innenfor eksisterende bevilgningsrammer. Utvalget er enige om å understreke at talentutviklingsarbeidet må baseres på tett dialog og samhandling mellom de ulike aktørene, på tvers av nivåene.

De 10 forslagene presenteres i det følgende.

7.1 Utvidelse av lørdagsskoleordningen i musikk- og kulturskolene

Lørdagsskoleordningen i musikk- og kulturskolene har i dag svært lite omfang og bør bygges ut. For å sikre at talentene samlet sett gis de beste vekstvilkår, bør det legges vekt på å videreutvikle de gode læringsmiljøene som er etablert. Det bør derfor i første omgang satses på å bygge ut gode regionale lørdagsskoletilbud med et omfang på 600 elever i alderen 8 – 19 år ved de 8 største musikk- og kulturskolene som allerede i dag har etablert gode tilbud, men som sliter med lav kapasitet.

Deretter bør det etableres regionale lørdagsskoleordninger ved ytterligere 30 – 40 musikk- og kulturskoler med til sammen 1 200 – 1 500 elever. Hvilke kulturskoler dette skal være, fastsettes av Norsk kulturskoleråd og lokale myndigheter. Lørdagsskoleordningene skal dekke hele landet, på en slik måte at elever ved alle landets kulturskoler skal kunne delta med en rimelig reiseavstand (fram og tilbake samme dag).

Denne regionale lørdagsskoleordningen søkes finansiert gjennom kommunale bevilgninger, statlige stimuleringsmidler fra Kunnskapsdepartementet og skolepenger. Ordningen bør bygges opp over en treårsperiode. Det foreslås at stimuleringsmidlene administreres og videreføres av Norsk kulturskoleråd. Tilskuddet vil ikke fullfinansiere lørdagsskolevirksomheten, men er viktig som insitament for å øke aktiviteten.

Begrepet lørdagsskole brukes her som et fellesbegrep for tilbud rettet mot de som ønsker ekstra utfordringer, ikke nødvendigvis organisert på lørdager. Organiseringen må ta utgangspunkt i lokale muligheter og behov, der det må legges vekt på fleksible ordninger for å ivareta talentene best mulig etter individuell vurdering og tilpasning.

Samlet behov for statlige stimuleringsmidler ved fullt utbygget lørdagsskoleaktivitet beregnes til kroner 48 mill. Dette er basert på en kostnad pr elevplass på kr 40 000, hvorav det forutsettes at skolepenger og kommunalt tilskudd dekker 40 %, mens øremerkede statlige stimuleringsmidler dekker 60 %.

7.2 Utvidelse av talentutviklingsprogrammet *Unge musikere*

Talentutviklingsprogrammet *Unge musikere* i regi av de statlige, høyere musikk-utdanningsinstitusjonene foreslås utvidet til å omfatte 250 elever på landsbasis. I innstillingen av 3. juli 2003, som lå til grunn for departementets igangsetting av tilbudet, var målsettingen at programmet skulle bygges opp til et omfang på 135 elever på landsbasis, altså noe høyere enn de drøyt 100 som omfattes av programmet i dag. En utvidelse av målsetningen til 250 elever vurderes som nødvendig for å kunne få gode, levedyktige miljøer ved alle seks utdanningssteder. Samtidig bør ikke talentutviklingsprogrammet lenger begrenses av noen nedre aldersgrense, men heller ses på som et tilbud til de elevene som trenger det.

Talentutviklingsprogrammet bør for øvrig fortsatt drives etter de hovedprinsipper som er beskrevet i innstillingen av 3. juli 2003. Programmet ble etablert som et forsøksprosjekt i 2004, og vil bli evaluert i 2008. Evalueringen må danne utgangspunkt for den videre utviklingen av programmet. Av stor viktighet er at det lokalt på hvert enkelt sted vurderes nøye hvordan ressursene kan utnyttes best mulig i et samarbeid med lokale musikk- og kulturskoler og musikklinjer i videregående skoler. Særlig må kontakten mellom de høgre musikkutdanningsinstitusjonene og de 8 storbykulturskolene¹ utvikles videre i et aktivt samarbeid. Hver av de seks musikkutdanningsinstitusjonene bør inngå et forpliktende samarbeid med tilhørende lokale kulturskole(r), med fast representasjon i et samarbeidsutvalg som møtes jevnlig for å tilrettelegge det samlede tilbudet best mulig. Avhengig av lokale forhold vil det noen steder kunne være aktuelt å helt eller delvis samkjøre talenttilbudene.

Talentutviklingsprogrammet ved de statlige musikkutdanningsinstitusjonene vil, sammen med Barratt Due musikkinstitutts talenttilbud, utgjøre det øverste nivået av talentsatsingen, og skal dekke hele landet.

Kostnadmessig vil en utvidelse fra dagens ca 100 elevplasser til 250 elever være avhengig av en økning av bevilgningene fra dagens nivå på kroner 4 mill. til kroner 10 mill.

7.3 Utvidelse av tilbudet ved Barratt Dues musikkinstitut

Barratt Due musikkinstitut bør få økte midler dels for å kunne utvide omfanget sitt tilbud og dels til tiltak utenom den faste undervisningsopplegget. For en god del av elevene vil det være aktuelt med deltakelse i internasjonale mesterklasser og konkurranser, og det er viktig å gi mulighet til dette, uten at foreldrenes økonomi skal være avgjørende for mulighetene. Den statlige støtten til Barratt Due musikk-

¹ Oslo, Bærum, Kristiansand, Sandnes, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø

institutt gjelder i dag bare for elever i videregående skoles alder. Utvalget vil foreslå at støtten utvides til også å gjelde andre aldersgrupper, og foreslår et økt tilskudd til 40 elevplasser a kr 60 000. I tillegg må det beregnes et ekstra tilskudd på kr 60 000 for anslagsvis 15 elever med potensial for et internasjonalt toppnivå for å kunne gi disse et tilbud som er i salsvar med deres behov. Samlet behov for økt tilskudd blir dermed kr 3 300 000 pr år.

7.4 Musikklasser i grunnskolen

Det foreslås etablert forsøk med egne musikklasser i grunnskolen - fra 5. til 10. klasse - i Oslo, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø. Slike musikklasser skal ikke være rene "talentprosjekter", men gi mulighet for barn som ønsker det, til å gjøre musikk til en mer sentral del av skolehverdagen. Dette må dels skje ved tilpasning av læreplanen og dels ved å integrere kulturskoleaktiviteter i skoledagen. Lignende ordninger finnes i en rekke land.

Forsøksordningen må utredes videre og etableres i samråd mellom departementet, lokale skolemyndigheter, lokale kulturskoler, Norsk kulturskoleråd og Norges musikkhøgskole. Det forutsettes at de lokale kulturskolene skal ivareta sitt ressurs-senteransvar i ordningen, at Kulturskolerådet bidrar med koordinering og kompetanseutveksling mellom de involverte kulturskolene, og at Norges musikkhøgskole bidrar med fagkompetanse og fortløpende gjennomfører en forskningsmessig evaluering av forsøket. Det må forutsettes at forsøket bygges opp klassetrinn for klassetrinn over 6 år, og deretter videreføres i ytterligere 4 år før den endelige evaluering.

Ordningen søkes finansiert med øremerket bevilgning fra Kunnskapsdepartementet. Bevilgningen må dekke både lokale skolars og kulturskolars merkostnader ved ordningen, Kulturskolerådets kostnader til koordinering og kompetanseutveksling og NMHs kostnader til forskningsmessig evaluering. Modeller og kostnader må utredes nærmere.

7.5 Videregående skole

For videregående skole foreslås to tiltak.

Det første forslaget innebærer å etablere to varianter av musikkspesialisering innen MDD. I tillegg til dagens relativt brede musikktilbud, foreslås en egen musikkspesialisering der omfanget av andre fag, både allmenne fag og musikkfag, reduseres, til fordel for utøvende og/eller skapende fag. Det ønskes altså en spesialisering som i større grad gir mulighet for utvikling av de sentrale utøvende og skapende ferdigheter, og der opptak gjøres på grunnlag av opptaksprøve.

Det andre forslaget gjelder en ordning som bør omfatte bare de aller mest talentfulle, som allerede i ung alder sprenger normale grenser. I kapittel 6 er det redegjort for den hjemmel de høyere musikkutdanningsinstitusjonene har til å gjøre unntak fra kravet til generell studiekompetanse. Den praksis Norges musikkhøgskole har etablert, innebærer at det uansett kreves at den som skal tas opp har gjennomført og bestått de seks minimumsfagene norsk (14), engelsk (5), matematikk (5), naturfag (5), nyere historie (4) og samfunnslære (2).¹ Dette innebærer at det kan være mulig å gjennomføre disse fagene som privatist på ett år, og så søke opptak til høyere utdanning det året man fyller 17 år. Imidlertid finnes det ikke noe organisert opplegg for dette. Et slikt opplegg vil bare være aktuelt for et svært lite antall elever på nasjonalt plan. Samtidig vil det kreves et visst antall elever for å kunne etablere en slik ordning. Det foreslås derfor at Norges musikkhøgskole og Barratt Due musikkinstitut i fellesskap etablerer et samarbeid med en av de videregående skolene i Oslo om et slikt organisert opplegg der de nevnte seks fagene kan tas over ett eller to år, parallelt med musikkundervisning ved en av de to musikkutdanningsinstitusjonene.

7.6 Ansvar for "truede" instrumenter

Større kulturskoler må ta spesielt ansvar for opplæring på enkelte "sjeldne" instrumenter som er vesentlige å sikre rekruttering på. Det gjelder følgende instrumenter:

- obo
- fagott
- horn
- bratsj
- kontrabass
- harpe
- orgel
- klassisk slagverk

Slik satsing innebærer dels å ha instrumenter disponible for utlån, dels å motivere elever som har begynt på ett instrument til å forsøke et annet (for eksempel ved gratis undervisning i ett år), og dels (for orgelets vedkommende) å gjøre nødvendige avtaler med kantorer/organister og de lokale kirkelige fellesråd om tilgang til kirkene. Også innenfor talentutviklingsprogrammet *Unge musikere* og ved Barratt Due musikkinstitut er det nødvendig med spesielle stimuleringstiltak på disse instrumentene. Kostnadmessig beregnes en slik satsing å ligge innenfor de foreslåtte tiltakene i 7.1, 7.2 og 7.3.

¹ Fagkravene er noe justert i ny opptaksforskrift som gjelder fra studieåret 2009-10.

7.7 Ansvar for tilbud innen komposisjon og dirigering

Musikk- og kulturskolene bør også etablere tilbud innenfor komposisjon og dirigering. Dette er områder som i dag er svært dårlig dekket med systematiske undervisningstilbud i forutdanningen for høyere musikkutdanning. Slike tilbud kan gjerne etableres innenfor en lørdagsskoleordning, altså som tillegg til ordinær instrumentalundervisning, som også for de vordende dirigenter og komponister bør være et fundament, og vil også være aktuelt å etablere i en utvidet versjon av talentutviklingsprogrammet *Unge musikere* og ved Barrat Due musikkinstitut.

Kostnadmessig beregnes en slik satsing å ligge innenfor de foreslåtte tiltakene i 7.1, 7.2 og 7.3.

7.8 Utvidelse av tilbudet til talenter under 13 år

Dagens talentutviklingstilbud er i hovedsak innrettet mot aldersgruppen 13 - 19 år, selv om det også finnes enkelte yngre talenter som får spesielt tilrettelagte undervisningstilbud. I tillegg til opprettelse av egne musikklasser i grunnskolen, som vil omfatte barn ned til 10 års alder, er det viktig at de øvrige aktørene også utvikler tilbudene for lavere aldersgrupper enn 13 år. Dette gjelder både ved utbyggingen av lørdagsskoletilbudet i musikk- og kulturskolene og ved tilbudene som gis av de høyere musikkutdanningsinstitusjonene.

Kostnadmessig beregnes en slik satsing å ligge innenfor de foreslåtte tiltakene i 7.1, 7.2 og 7.3.

7.9 Tilretteleggelse for deltakelse på kurs og mesterklasser

Det har vist seg å være særdeles stimulerende og utviklende for unge talenter å delta ved kurs eller mesterklasser. Elevene gjør ofte store fremskritt ved slike anledninger. Dessverre er de fleste slike tilbud dyre, og mange elever er derfor avhengige av støtte for å kunne delta. Dette er begrensende faktorer for at tilbudene kan nå alle eller for at elevene kan nyttiggjøre seg flere slike tilbud. Som ledd i sine talentutviklingsprogram må derfor både musikk- og kulturskolene, Barratt Due musikkinstitut og de statlige musikkutdanningsinstitusjonene sette av midler til slike stimuleringsiltak for sine elever. Utvalget foreslår videre at Norsk kulturskoleråd får disponere en pott på kr 2 mill. til fordeling blant arrangører av kurs, mesterklasser og sommermusikk-skoler, herunder også det nasjonale barne-symfoniorkestret som drives av De unges orkesterforbund.

7.10 Lærerkompetanse

Norges musikkhøgskole, i samarbeid med Barratt Due musikk institutt og Norsk kulturskoleråd tar sikte på å etablere etterutdanningstiltak spesielt innrettet mot undervisning av spesielt talentfulle elever. De musikkpedagogiske grunnutdanningene bør styrkes når det gjelder talentutvikling. Også musikkpedagogisk forskning om problemstillinger knyttet til talentutvikling bør styrkes.

Vedlegg – oversikt over elevplasser i talentprogram i musikk - våren 2008

	TUP ¹	Barratt Due ²	Lørdagsskoletilbud i kulturskoler												TOTAL SUM	
			Oslo	Bærum	Bergen	Trond-heim	Sta-vanger	Moss ³	BTV ⁴	Gjøvik	Lille-hammer	Fredrik-stad	Nedre Rome-rike	Aust-Agder		SUM
Fiolin	17	33	3	8	6	14	12		4	3	4	3	6	63	113	
Bratsj	3	4	1		1	2	2		2					8	15	
Cello	6	9	1	2	5	6	3		1		2		2	22	37	
Kontrabass	1	2		1	1									2	5	
Fløyte	4		1			3	1	1	1	1	1		1	10	14	
Blokkfløyte		2												0	2	
Klarinett	1	2				2	1					2		6	9	
Saksofon	8	2						1	5		1	1		8	18	
Fagott	1													0	1	
Kornett	1													0	1	
Trompet	6	5	2			1	1					1		5	16	
Horn		3	1			2			1				1	5	8	
Trombone	1		1			1								2	3	
Eufonium	1													0	1	
Tuba	1					1						2		3	4	
Slagverk	4					1	1	1				1		4	8	
Klaver	9	14	2	12	2	9		4		4	5	2	2	7	49	72
Gitar	12	3			3		1	1				2		1	8	23
Sang (klassisk)	6				10	9		3							22	28
Orgel	1														0	1
Direksjon		1													0	1
Fele	2														0	2
Trekkspill/Akkordeon	2			1											1	3
Bandoneon						2									2	2
Folkesang	1														0	1
Jazzsang	1		1						1				3		5	6
Jazzfiolin	1														0	1
Jazzklaver	2														0	2
Jazztuba	1														0	1
El-gitar	1		2					1					2		5	6
El-bass	2		1				1	1					1		4	6
Jazzslagverk	3		1						1				1		3	6
Komposisjon				4											4	4
	99	80	18	28	28	53	23	13	10	10	9	12	12	25	241	420

¹ TUP = Talentutviklingsprogrammet *Unge musikere* ved Norges musikkhøgskole og konservatorieutdanningene i Tromsø, Trondheim, Bergen, Stavanger og Kristiansand

² Av disse er 20 elevplasser finansiert av og knyttet til Oslo musikk- og kulturskole

³ Omfatter Moss, Rygge og Våler kommuner

⁴ Buskerud